

(/)

Kelevéz Ágnes

A virtuális kiállítás médiatári lehetőségei

Emlékezések Nemes Nagy Ágnesre a pimmedia honlapján

2011 novemberében nyílt meg a Petőfi Irodalmi Múzeum pimmedia.hu című honlapján a Nemes Nagy Ágnesre emlékezők hangját és képét tartalmazó új, interaktív virtuális kiállítás, melynek társaimmal, Bolla Györggyel és Kemény Arankával együtt, összeállítója és szerkesztője is voltam.^[1] Egy ilyen nagy munka befejezésénél érdemes szembenézni a kérdéssel: mi a célja, újdonsága egy ilyen virtuális összeállításnak, mik a lehetőségei az irodalmi muzeológia, az irodalmi oral history területén, sikerül-e megtalálni egy új dimenzióban, az internet világában a megfelelő kifejezési és közlési módokat a Médiatár gazdag és speciális gyűjteménye számára.

Ma már vitán felül áll, hogy a múzeumoknak is jelen kell lenniük a világhálón, vagyis nemcsak a valóságos térben kell fogadniuk a látogatókat, hanem a virtuális térben is. Sőt, az is egyre inkább nyilvánvaló, hogy nem elég a naponta frissülő, nyitvatartással, kiállításokkal, rendezvényekkel kapcsolatos információk minél szélesebb körű átadása, nem elég, hogy a múzeumi anyag katalógusa interneten is hozzáférhetővé váljék, vagy hogy maguk a tárgyak is valamilyen formában digitalizáltak megtekinthetők, a kiadványszövegek elolvashatók legyenek, hanem arra is szükség van, hogy a gyűjteményen alapuló virtuális kiállítások létrehozásával egy olyan újfajta kapcsolatteremtési folyamat alakuljon ki, mely lehetőséget ad az esztétikai élményt is nyújtó, elmélyült információt is szolgáltató, szabadon építkező, interaktív befogadásra. Ha a fejlődés ütemét és irányát akarjuk felmérni, elég, ha a nagyszabású Google Art Projectre gondolunk, amely a világ tizenhét jelentős művészeti múzeumát kapcsolja össze egy virtuális háromdimenziós térben.

Az Internet adta lehetőségekkel, a virtuális kiállítások létrehozásának egyre inkább növekvő igényével mindenképp számolni kell, hiszen a rohamosan fejlődő világhálónak számtalan előnye van. Az Internet nemcsak lerombolja az emberek egymástól való távolságának korlátait, nemcsak megkönnyíti, tértől és időtől függetlenül, az információhoz való jutást, hanem képes arra is, ha az új kommunikációs szokásokat tudomásul vesszük, hogy eddig elképzelni sem tudott, tartalmas befogadási lehetőségeket teremtsen. Ráadásul itt él mellettünk egy olyan fiatal generáció, melyet a szakirodalom Marc Prensky 2001-es híres tanulmánya óta „digitális bennszülöttként” emleget.^[2] Ez az a generáció, amelyik a számítógép, az internet mellett nőtt fel, amelyik éjjel, nappal, este és hajnalban msn-en, chat-en, közösségi terekben éli az életét. Felmérések mutatják, hogy ezek a fiatalok a képet, hangot és videót preferálják a szöveggel szemben, nem-lineárisan, hanem pontok közt ugrálva olvasnak, az azonnal felhasználható, gyors információkat igénylik: számukra a párhuzamosságok százait kínáló digitális világ a természetes lételem.

Az online múzeum, digitális múzeum, virtuális múzeum vagy kiállítás kifejezések sokszor keverednek egymással, jól tudjuk, hogy mára a múzeumok és gyűjteményeik a digitális térben számtalan formában vannak jelen. Mégis a virtuális kiállításokról általában annyi összegezve elmondható, hogy a fogalmon olyan művészi igényű, vizuális eszközökkel létrehozott digitális teret értünk, mely különböző információs utak bejárását teszi lehetővé, bizonyos tudományos cél alapján, logikailag tervezett módon mutat be a közönségnek tárgyakat, tartalmakat, képeket, szövegeket, hangokat azzal a

sajátossággal rendelkezve, hogy a befogadó interaktivitására épít. A virtuális kiállítás, a valósághoz való kapcsolata alapján, lényegében két nagy csoportra osztható: az egyik valamilyen meglévő kiállítás anyagának és terének bemutatására vállalkozik az internet felületén, a másik ezzel szemben már teljesen független a múzeum falai közt zajló élettől, és kifejezetten az internet felhasználója számára készül. Természetesen vannak olyan megoldások is, melyek kölcsönösségen alapulnak, vagyis a valódi kiállítás részét képezik az interneten is bemutatott virtuális kiállítások és viszont. Jó példa erre az Ír Nemzeti Könyvtárban (Dublin) rendezett *The Life and Works of William Butler Yeats* című kiállítás, amely ugyanazoknak a filmeknek, interaktív, számítógépes kronológiáknak, prezentációknak, vagyis kisebb virtuális kiállításoknak tucatjait teszi lejátszhatóvá a jól megkomponált, valóságos teret imitáló online felületen, mint amelyeket a kiállítási térben is felhasználhat a látogató.[3]

A Petőfi Irodalmi Múzeum jelenleg is használt portálja 2006 szeptemberében indult. A pim.hu olyan egységes információs és kommunikációs környezetet teremtett, ahol egymástól teljesen eltérő használati lehetőségeket egyetlen biztonságos rendszerbe szervezett, így a Múzeum saját tartalmait korszerűen és rugalmasan tudja hozzáférhetővé tenni egy minél szélesebb felhasználói kör számára.[4] A programok, kiállítások, kiadványok naprakész információi, a HunTéka új online katalógusa mellett ma már számos, önálló honlap is kapcsolódik a pim.hu főoldalához. Ezeknek az oldalaknak a keretében több virtuális kiállítás is megtekinthető, melyeknek általában az a céljuk, hogy a már megrendezett valóságos kiállításokat virtuális kiállítás keretében is bemutassák, így emléküket a bezárás után az internet segítségével megőrizték. Két olyan önálló honlapunk is van, amelyek egy-egy nagyobb kiállítás és a hozzá kapcsolódó kutatás köré szerveződtek. Az egyik a *Pál utcai fiúk* című kiállítás anyagát, Molnár Ferenc életét, a regény recepcióját mutatja be az internetre jellemző prezentáció eszközeivel, a másik a *Nyugat 100* című kiállítás anyaga köré szerveződve nemcsak különböző adatbázisok, internetes játékok segítségével őrzi meg és teszi hozzáférhetővé a Nyugat-évhez kapcsolódó kutatások, kiadványok eredményeit, hanem virtuális kiállítások segítségével is felidéri a már lebontott kiállítás tematikáját és anyagát.[5]

A pimmedia.hu, melynek kitalálója és főszerkesztője Wernitzer Júlia, annyiban különbözik a PIM többi, önálló honlapjától, hogy nem egy már meglévő kiállításhoz, jelentős hagyatékhöz (például Márai-honlap), fontos gyűjtőkörhöz (Emigrans.hu) kapcsolódik, nem is egy digitális szövegállomány bemutatása a fő célja (Digitális Irodalmi Akadémia), hanem egy olyan önálló audiovizuális könyvtár, olyan hangzó honlap létrehozása, mely a magyar irodalom képviselőit audiovizuálisan örökíti meg a világhálón. Ez az oldal hozzáférést biztosít az egyes szerzőktől felvett eredeti hanganyagokhoz, valamint további információt, képeket, adatokat szolgáltat a szerzőkről és műveikről. A hangfelvételek mind a Petőfi Irodalmi Múzeum Stúdiójában készülnek, s a Médiatár gyűjteményének részét képezik. A pimmedia.hu interaktív jellegéből adódóan egyéni megközelítési lehetőséget kínál fel az irodalom iránt érdeklődőknek, vagyis olyan sajátos, interaktív felületként fogható fel, melynek a középpontjában a hang-kép-szöveg egymást gazdagító hármásának intermedialis bemutatása áll. Az oldal lényegében kétféle struktúrát foglal magába. Az egyik struktúra az írói felolvasások hang- és szöveganyaga által a felolvasó művészt és annak életművét állítja a középpontba, a másik, a virtuális kiállítás eszközeivel, az írói emlékezések által felidézett alkotó életművét és személyiségét. Az egyiknek a felolvasás a fő műfaja, a másiknak az oral history-szerű visszaemlékezés.

A pimmedián a felolvasásoknál a hang, kép és szöveg párhuzamos befogadására nyílik lehetőség. A főoldal egy portrétől, egy, a szerzőtől származó rövid, ars poetica jellegű mottóból, egy rövid életrajzból és a kattintással kiválasztható és meghallgatható művek listájából áll. Az összeállítás olyan szerzői hangskönyvnek is tekinthető, mely túllép a hang egydimenziós világán, és intermedialis képes-szöveges hangskönyvként, antológiaszerű összeállítással interaktív befogadást kínál. A honlap szövegének nagy része, szintén kattintással elérhető módon, a magyaron kívül még három nyelven is olvasható: angolul, németül, franciául, vagyis ez a honlap nyitást jelent nemcsak a Múzeum falain kívülre, hanem az ország határain túlra is. A Petőfi Irodalmi Múzeum Digitális Hangképtára a www.lyrikline.org hivatalos partnere.

Minden oldal jobb szélén a *Hanganyagok* című sávban, amikor a kiválasztott mű címére kattintunk, egy új felület nyílik meg, melyen a meghallgatható hanganyag lejátszás ikonja mellett megjelennek az elhangzó művek olvasható szövegváltozatai is. Vagyis segíti a befogadást az, hogy a felolvasás mellett olvashatjuk a szöveget, nézhetjük az alkotó fényképét, olvashatjuk a tőle származó mottót is, tehát az internet-felhasználó által más felületen már megszokott, párhuzamos információfeldolgozásra nyílik lehetőség. A téma iránt elmélyültebben érdeklődők, az életművet ismerők számára egyúttal tartalmi újdonsággal is szolgál az összeállítás, hiszen a mű értelmezését átalakíthatja, új elemekkel színezheti az, hogy a szerzői interpretációt is megismerhetik.

A pimmedia.hu kezdő oldalán való eligazodás aktív közreműködést igényel, mivel a használat során több elérési út is kialakítható: abc rendben is megtekinthetjük a szerzői listát, valamint tartalmi csoportokra osztva is tallózhatunk köztük. A felolvasások ugyanis három csoportra oszlanak: az első a kortársak aktív közreműködésével készül, velük személyesen alakítjuk ki a felolvasandó művek listáját; a második a Médiatár több mint 8000 felvételéből válogatva születik, és a múlt „aranyhangjait” mutatja be Babbitstól kezdve Zilahy Lajosig; a harmadikat a gyermekek számára állítjuk össze, itt is az írók maguk olvassák fel saját meséiket, gyerek-verseiket. Az állandóan bővülő honlapon jelenleg több mint hatvan szerző hallgatható meg.

Az *Emlékezések* név alatt, virtuális kiállítások alkalmazásával egy összetettebb csoport jött létre: itt a felolvasásokat a Múzeum Médiatárának egyik jellegzetes műfajával, az irodalmi interjúk alkalmazásával egészítettük ki. E sorozat célja, hogy közelmúltunk irodalmának kiemelkedően fontos költőinek, íróinak életművét és személyiségét közvetlen munkatársaik, barátai emlékezésének segítségével mutassuk be. Lehetőleg olyan alkotókat szeretnénk választani bemutatásra, akik egyúttal műhelyteremtő személyiségként is meghatározóak voltak, akik mellett fiatal tanítványok nőttek fel. Az első két ilyen alkotó Vas István és Nemes Nagy Ágnes. Mindkét oldal létrehozása egy-egy jubileumhoz kötődik. Az első Vas István születésének 100. évfordulóján, 2010 szeptemberében nyílt meg, a második Nemes Nagy Ágnes halálának 20. és születésének 90. évfordulója alkalmából 2011 novemberében. A továbbiakban a Nemes Nagy Ágnes-lap részletesebb bemutatásával szeretném ismertetni az új eszközöket alkalmazó vállalkozás jellemzőit.

A Nemes Nagy Ágnes-emlékoldal nyitólapja hasonló struktúrát mutat, mint a felolvasásoké. A főoldal itt is tartalmaz egy portrét, egy, a szerzőtől származó rövid, ars poetica jellegű mottót, egy életrajzot és a lap jobb oldali sávjában egy olyan tartalomjegyzéket, melyre kattintva a címként megadott tartalomhoz juthatunk. Ebben az esetben a *Hajózni szükséges* című vallomásos esszé egy részletét választottuk a mottó szövegéül: „Mindenki kétségbe vonja a mestersége értelmét egyszer-kétszer életében. Azt hiszem, aki ír, állandóan kétségbe vonja. De persze ír tovább, mert mit tehetne mást, azért ír, amiért a szél fúj. Hiszen nem célből ír az ember, hanem okból.” E mottó rövid, frappáns megfogalmazásával, mégis súlyos üzenetével az életmű egyik legfontosabb kérdésére, az írás és elhallgatás kérdésére világít rá. Elolvasása remélhetőleg máris le tudja kötni az idekalandozó internetes látogató figyelmét, üzenetének súlya akkor is visszhangzik, ha valaki továbblép más felületre. A képernyő alján húzódó képgaléria segítségével a megszólalókra irányítjuk a figyelmet, akik általában saját maguk is irodalomtörténeti jelentőséggel bírnak.

Ez a nyitóoldal szövegszerűen nem tartalmaz életrajzot, jóllehet a pimmedia kortárs íróinál általában közlünk ilyen szöveget. Erre Nemes Nagy Ágnes esetében nem volt szükség, mivel a Digitális Irodalmi Akadémia tagjaként a PIM egy párhuzamos honlapján gazdag anyaggal rendelkezik. Tehát a pimmedia felületéről az *Életrajz a DIA-n* linkre kattintva azonnal átléphetünk a másik honlapra, ahol hosszan lehet kalandozni nemcsak egy tudományosan megalapozott életrajz részletei közt, hanem a digitalizált művek szövegétől kezdve egy részletes bibliográfián át a szakirodalom gazdag anyagáig bezárólag több száznyi oldalon. Ez a megbízható tudásbázis, mely az összeállítások felülete mögött húzódik meg, külön érdeme a Petőfi Irodalmi Múzeum gazdag és sokrétű honlapjának. Nem esetleges információkat használhatnak tehát a látogatók, hanem a szakemberek által ellenőrzött pontos adatokat. A világháló szinte átláthatatlan dzsungelében minden digitális múzeumnak ez a megbízhatóság az óriási előnye a sokszor kifürkészhetetlen forrásokból dolgozó százezernyi más honlappal szemben.

A pimmedia szerkezetétől való eltérés a jobb oldali sávban olvasható tartalomjegyzékben már azonnal tetten érhető. Itt nem egy, hanem két csoport linkjei közül választhat a látogató, az újdonság az *Emlékezések* csoportja, melyben a hanganyagok egy virtuális kiállítás részeként fogadhatók be, a másik a *Felolvasások* csoportja, mely azonos szerkezetű a korábban már leírt oldalakkal, vagyis a meghallgatható felolvasás mellett megjelenik az elhangzó művek olvasható szövegváltozata is.

Az *Emlékezések* csoport bármely nevére kattintva egy olyan interaktív felületet nyílik ki, mely harmonikusan megtervezett, kellemesen zöld színárnyalataival máris a saját világába vonja a látogatót.^[6]A képernyő több, nagyobb részre tagolódik, melyek eltérő funkcióban működnek, és több befogadási utat tesznek lehetővé. A felső sávban a publikálásra kerülő hanganyag tartalmi adatait közöljük: ki, mikor, hol és milyen formában (interjú, felolvasás, sírbeszéd, kiállítás-megnyitó) beszélt Nemes Nagy Ágnesről. Az alsó sávban egy idővonal húzódik, mely a lejátszandó hanganyag teljes hosszát jeleníti meg az interneten mára már szokásossá vált grafikus megoldással, e vonal bármely pontjára kattintva előre, hátra haladva esetlegesen is belehallgathatunk az interjúba. Az idővonalon kis háromszögekkel megjelölt csomópontokat alakítottunk ki, melyek a beszélgetések újabb és újabb tematikus egységét jelölik, mintegy fejezetekre osztják a néha majdnem egyórás interjúkat. E pontokra kattintva tallózhatunk is az egyes témák közt. Minden csomópontoz, a képernyő bal oldalán, az idővonal fölötti részben egy nagyalakú, illusztráció jellegű, a hanganyaghoz hangulatában vagy tematikájában kapcsolódó kép tartozik; ez általában olyan portré, mely a visszaemlékezés adott részében felidézett emlékek megfelelő évtizedben készült, de lehet ez a kép a tartalomhoz illő kéziratos rajz, dedikáció vagy rajz is. A képek sorát mindig az interjú adó személynek a fotója nyitja, tehát az internet egyszemélyű használatának intimitását adottságként felhasználva lehetőséget teremtünk arra, hogy bensőséges, személyes jellegű kapcsolat formálódhasson ki a felhasználó és

a beszélő, illetve az általa felidézett emlékek között. A képek alatt a fotók, kéziratok keletkezési adatai mellett, egyúttal fejezetcímként, az adott beszélgetésrészlet rövid tartalma is olvasható. Így a tallózás a csomópontok mentén egyúttal a tematikus áttekintés lehetőségét is biztosítja, s a képeknek a narrációhoz illő atmoszférája segít a figyelmet lekötöni. A képek mellett, a jobb oldalon két hosszúságú, gördíthető sáv van. Az egyikben tartalmi információkat közlünk, a másikban kicsinyített nézőképek segítségével az egész képanyag könnyen áttekinthető, s a fotókra kattintva itt is ugyanúgy választhatunk a témák közül, mint az interjú hanganyagának idővonalán mentén.

Fontosnak tekintettük a tartalmi anyag megfelelő kialakítását. A cél egyrészt minél több, célirányos információ szolgáltatása, másrészt a figyelem lekötése volt. Ennek érdekében az interjú adó vagy felolvasó személyeknek, akik a műfaj jellegéből következően mind közismert alkotók, szerkesztők, művészek, nem a szokásos, az interneten ma már bárhol elérhető életrajzát közöljük, hanem a tematikának megfelelően, áramvonalasan kialakított adataikat foglaljuk össze: hogyan kapcsolódott össze sorsuk, művészi tevékenységük Nemes Nagy Ágnes életével és műveivel, mikor ismerkedtek meg, miképpen alakult kapcsolatuk, milyen szövegeket írtak róla vagy hozzá, hogyan foglalkoztak életművével, mit publikáltak a Lengyel Balázs, Lakatos István, Nemes Nagy Ágnes által szerkesztett Újhold-Évkönyvekben.

Mottónak igyekeztünk olyan idézeteket kiválasztani, melyek egyszerre jellemzőek arra, aki írta őket, s arra is, akiről szólnak. Így például Lengyel Balázs oldalára egy olyan idézetet választottunk, mely ismeretségük, szerelmük legelejére vonatkozik, és amely a fiatal Nemes Nagy Ágnes szépségével összefonódó okosságát idézi fel: „Ágnes hosszú, tömört hajával, lobbanó-sugárzó intellektusával, mintha örökös fényforrás volna.” (Lengyel Balázs: *Két Róma*) Lator Lászlótól, aki 1948-tól kezdve ismerte mindkettőjüket, egy olyan idézetet választottunk, mely költészetének jellegére vonatkozik: „Bármennyire ragaszkodott is Nemes Nagy Ágnes az objektív költészet módszeréhez, nem hitte, hogy csak azzal lehet üdvözülni. Most pedig kiderült, hogy tárgyias lírája hátterében nem csak finnyásságból kihagyott versek vannak. Hosszú betegsége idején, mondhatni, lírai naplót vezetett, első személyben, zaklatottan-indulatosan írt szenvedésről, bűnről, bocsánatról, szerelemről, erkölcsről, istenhíányról. Ezek a versek bizonyítják, hogy az igazi költészetnek nincs kötelező rendtartása.” (Lator László: *A pálya változásai*) Ferenc Győző, a fiatal generáció tagjaként viszont olyan mottóval van jelen, mely az életmű és személyiség kérdését helyezi középpontba. „Tisztában volt saját tehetségével. Tisztában kellett lennie vele, másképp nem rendelt volna alá életében mindent. Úgy kezelte saját tehetségét, ahogy az kijárt neki. Alázattal, amit sokan göggel tévesztettek össze. Ekkora tehetséget ugyanis hajlíthatatlanná formált jellemmel lehet megőrizni.” (Ferenc Győző: *A vers sorsa*) Kerestünk olyan mottót is, mely az irodalomnak, mint erkölcsi kérdésnek a felfogásáról, az ebből következő Nemes Nagy Ágnes-i etika következetességéről szól: „Szerette az anyagot, az élet, minden élet testét, és harcolt az anyaggal, mint mindannyian, csak éppen az angyal is ő volt. S tudta azt is, hogy a »Szörny agyvelőnk tavában« lakik. Ezzel a halálos tudással a szívében és az eszméletében küzdött a Szabadság reményének a háború utáni első káprázatától a világtörténelmi méretű napfogyatkozás véget nem érő éjszakáján át a kiirthatatlanul szívós remény újabb káprázatáig a magyar írástudó – minden írástudó – becsületéért egy förtelmes kor fenyegetései és bizantin kísértései ellenében. Verseinek kanócában az élete is égett.” (Domokos Mátyás: *Csillag Ninivében*) Mindezeket a jellemzőket az Újhold hagyományának erőterében is meg akartuk mutatni, ezért két kiválasztott idézet is utal erre az összefüggésre: „Ha bárkinek bármilyen kétsége lenne, hogy mit vesztek az Újhold szerzői a hallgatás vállalásával, akkor tudnunk kell, hogy azt veszítették, amit megmenekülésükért cserébe felajánlottak. Egymás között megbeszélték a dolgaikat, de megalázóan »kettős világban« kellett élniük, hogy Nemes Nagy Ágnes kötet címét használjam, tehát tettetni kellett, hogy elvesztették a tehetségüket. Hogy mekkora tartás volt benne [...] az nagyon tanulságos minden ma érvényesülni akaró írónak, nemcsak fiatalnak, de idősek is.” (Takács Zsuzsa interjújának részlete) „Mi tanulható meg végül az Újholdtól? A szakma becsületéhez nagyon is hozzátartozó szellemi szabadság (lásd levegő és lélegzet), ami minden lehetséges és felelősségteljes teremtés előfeltétele, ami a tisztánlátás napi kenyere és azonos értelmű az önismeretre törekvéssel [...] Nem szeretni kell az Újholdat, hanem tudni: micsoda.” (Balassa Péter: *Mi tanulható meg az Újholdtól?*) Tehát a kiválasztott mottók arra is szolgálnak, hogy amíg a hangot hallgatjuk, egyúttal olvashassunk is, méghozzá olyan, az internetes felhasználó által igényelt tömör szöveget, mely gyorsan befogadható, informatív, a tárgyra, vagyis Nemes Nagy Ágnesre vonatkozik, de ezzel párhuzamosan ezek a szövegek egyúttal az intellektuálisabb, összetettebb befogadásra is alkalmasak, hiszen a különböző oldalakon lévő, eltérő tematikájú és hangulatú szövegek lehetőséget nyújtanak egy összehasonlító, tartalomlelemző értelmezésre is.

A virtuális kiállítás másik lényeges eleme a kép. Minden háromszöggel megjelölt csomópontozat hangulatilag illeszkedő képet választottunk. Az illusztrációk száma összesen kilencvenöt, ebből körülbelül hetven darab a Nemes Nagy Ágnesről különböző időszakokban készült portré vagy csoportkép, köztük művészi fotók, igazolványképek és alkalmi felvételek is találhatóak.^[7] A bemutatott legkorábbi portrék a negyvenes évek elején születtek, amelyeken egy szép, szőke, fiatal lány intellektusa szinte árad felénk a képernyőről, a legkésőbbi arcképek életének utolsó éveiben készültek, amelyeken az évek által keményre kovácsolt, a betegség által megviselt, de töretlen tartást sugárzó arc tekint ránk. Ha csak a portrékat nézi végig a látogató és hozzáolvassa a képfeliratokat, máris olyan katartikus élményben lehet része, mely ennek az interaktív felületen megjelenő gazdag portrégyűjteménynek köszönhető.

Ezeket az arcképeket egészítik ki a megszólalók portréfotói (a képek jelentős része a PIM tulajdona), illetve az interjúalanyok tulajdonában lévő dedikációk másolatai, valamint a hagyatékban található autográf verskéziratok képei. Vizuális szempontból az anyagot még gazdagabbá teszi az a köztudott tény, hogy Nemes Nagy Ágnes nagyon jó rajzkészséggel rendelkezett, és vázlatfüzeteiben rengeteg grafikája, rajza maradt fenn. Kerek Vera rendelkezésünkre bocsátotta a fotók mellett ezt a gazdag gyűjteményt is. Néhány esetben tehát illusztrációként a témához illő olyan ceruzarajzot választottunk ki, mely a beszélgetések megfelelő pontjához tartalmilag is illeszkedik. Például ahhoz a részhez, ahol Takács Zsuzsa Nemes Nagy költészetének tárgyiaságáról, a tárgyak megfigyelésének képességéről, a képek, a természet szeretetéről beszél, egy olyan grafikát illesztettünk, mely egy erdőrészt ábrázol: e rajzzal egyúttal utaltunk az életmű egyik visszatérő, fontos motívumára, a fákra is.

Gergely Ágnes visszaemlékezésében a *Lázár* című verssel kapcsolatos emlékeit idézi fel, ehhez a részlethez mi hozzáillesztettük a vers kéziratát. E választás jól mutatja, hogy milyen összetett szempontok alapján döntöttünk egy-egy illusztráció mellett. Ugyanis több visszaemlékező beszél több olyan versről, melyeknek rendelkezünk kéziratmásolatával, de mi azért emeltük ki közülük a *Lázár*-t közlésre, mert egyrészt az életmű egésze szempontjából jelentős versről van szó, másrészt rövid a szövege, a képernyő felületén is jól olvasható a kézirat, sőt van egy áthúzott, publikálatlan strófája is, e javítás ráadásul még filológiai érdekességgel is szolgál. Megtudhatjuk, mit javított, mit húzott ki, hogyan dolgozott Nemes Nagy Ágnes. Tehát valójában először a vizuálisan könnyen befogadható, tartalmilag mégis fontos kéziratot választottuk ki a tucatnyi más lehetőség közül publikálásra, ehhez a kézirathoz kerestük a tartalmilag leginkább megfelelő helyet.

A leglényegesebb tartalmi kérdés az oldal összeállításakor kétségtelenül a megszólalók hanganyagának kiválasztása volt. A Médiatár mintegy nyolcezer felvételt tartalmazó gyűjteménye hihetetlenül gazdag forrásanyag, de ahhoz, hogy egy célszerűen felépített, határozott koncepcióval rendelkező emlékezés-csokor megszülessen, az archív felvételek mellett szükség van aktuálisan elkészített, tematikusan megtervezett interjúk készítésére és publikálásra is. Igyekezünk irodalmi szempontból fontos tanúkat választani, akik különböző időszakokban ismerték meg Nemes Nagy Ágnes. Összesen mintegy húszórányi nyers hanganyag négyórányi, szerkesztett változatát tettük közzé, s legalább ötvenórányi más anyagot mozgattunk meg az összeállítás készítése közben.

Az oldal virtuális kiállításai négy különböző típusú hangfelvételre épülnek. Egyrészt azokra a felvételekre,

melyeket kifejezetten ennek az oldalnak az összeállítása céljából készítettem, ilyen Takács Zsuzsa és Ferencz Győző interjúja, valamint most vettük fel Gergely Ágnes emlékezését is, azt a szöveget olvasta fel, melyet a mi számunkra erre az alaklomra írt Nemes Nagy Ágnesről: ő ugyanis nem szeretne volna vállalni az interjú kötetlen megszólalási formáját. Ezek a felvételek 2011 folyamán lettek rögzítve a Médiatár stúdiójában. Az interjúban a meghívottakat nemcsak a megismerkedésről, a személyes kapcsolat alakulásáról kérdeztem, hanem Nemes Nagy költészetéről, esszéiről, alkotási módjáról, a körülette kialakuló műhelyről, morális és kritikai attitűdjéről, a női és alkotói szerep általa képviselt autonóm felfogásáról, az Újhold körének jelentőségéről, az Újhold-Évkönyv megindulásáról, szerkesztői tevékenységéről. Jellemzően, a kérdések felépítésének koncepciójában ezekhez a tematikus interjúkhoz kapcsolódik az a felvétel is, melyet Lator Lászlóval évekkorábban készítettem a Médiatár részére, méghozzá egy életműinterjú kiegészítéseként. Másfél évtizeddel ezelőtt megkértem őt, hogy adjon részletes irodalmi portrét Nemes Nagy Ágnesről. Ennek a felvételnek a különlegessége az, hogy két részből áll. Az első, 1995. május 9-én készült beszélgetést ugyanis félbeszakasztotta Lator László feleségének, Pór Juditnak a váratlan halála. Hét év elteltével, 2002. február 12-én azonban Lator László, a tőle megszokott intellektuális lendülettel, úgy tudta folytatni az emlékezést, mintha egy héttel hamarabb hagyta volna abba. E második részben beszél például Nemes Nagy Ágnes kevésbé ismert, játékos oldaláról is, azokról a költészeti és irodalmi társasjátékokról, melyekben közösen vettek részt. Ebből az alkalomból a verses-képes szekreternek egy kéziratát is odaadta közlésre. Ez az a játék, amikor a jelenlevőknek megadott rímek alapján, egy meghatározott stílus szerint egy papíroson, melyen az előző sort hajtogatással eltarták egymás elől, sort sor alá írva kellett verset írniuk, illetve néha még illusztrációt is készíteniük.

Igazi kuriózum a Rába Györggyel 1971-ben készített interjú, melyben az Újhold folyóiratról vall Levendél Júliának. Ez a hanganyag tehát nem közvetlenül szól Nemes Nagy Ágnesről, mégis egy olyan fontos, inkább hallgatásáról közismert koronatanú szól meg a mindkettőjüknek otthont adó hajdani folyóiratról, hogy a forrásértékű anyag közzétételét nagyon fontosnak éreztük.

Az *Emlékezések* felvételeinek második csoportja azon a Nemes Nagy Ágnesről szóló emlékesten készült, melyet a *Látkép gesztenyefával* című kiállításunk megnyitójának alkalmából, 2002. január 21-én rendeztünk a Petőfi Irodalmi Múzeumban. A meghívottak közt voltak olyanok is, akiket ma már sajnos nem kereshettünk meg mikrofonunkkal, ezért csak az emlékesten rögzített megszólalásukat tehetjük most közzé. Ekkor az egyik fő vendég a nyolcvannégy éves Lengyel Balázs volt, aki egy esszét olvasott fel megismerkedésük, házasságuk történetéről, szerepelt Domokos Mátyás is, aki az Újhold folyóirat megszűnésének idejéből idézte fel személyes emlékeit, emlékezett Székely Magda is, aki az ötvenes évek végétől kezdve tanítványként, majd később barátként tartozott Nemes Nagy Ágneshez. Poszler György kiállítás-megnyitójában irodalomtörténeti szemmel mérte fel az életművet, ezt a megnyitót is közzétettük, melynek hanganyagát egyúttal a kiállításról készült fotókkal egészítettük ki.

A harmadik csoportba a Nemes Nagy Ágnes temetésén elhangzott sírbeszéd felvételei tartoznak, melyeknek a rögzítése a Médiatár sokirányú, több évtizede tartó gyűjtőmunkájának köszönhető. Ezért módunk nyílt arra, hogy egy-egy virtuális kiállítás keretében közzétegyük az Újhold-Évkönyv egyik szerkesztőjének, Balassa Péternek, valamint az írói baráti kör egyik legrégebbi tagjának, Mészöly Miklósnak a nekrológját. Őket már a 2002-ben rendezett emlékestre sem tudtuk volna meghívni, az archív felvételek segítségével mégis jelen lehetnek az emlékdoldalon.

A hangra épülő virtuális kiállítások negyedik fajtájának tekinthető az a felvétel, melyen maga Nemes Nagy Ágnes hallható. Nemcsak tartalmilag, hanem érzelmi is fontos ugyanis, hogy az, akire olyan sokan emlékeznek, végül saját maga is megszólaljon. A PIM gyűjteményében található sok interjú közül a legutolsóra esett a választás. A 1990. október 3-án készült beszélgetésnek az a része hallgatható meg, melyben a már súlyosan beteg Nemes Nagy Ágnes az Újhold-Évkönyvöt évről és a rendszerváltás irodalomra gyakorolt hatásáról beszél. A megszólalókat nem abc-rendben, hanem a

megismerkedés időpontja szerint rendeztük sorba, vagyis legelől Lengyel Balázs neve áll, hisz első találkozásuk 1942-ben történt; az utolsó interjú a fiatalabb generáció képviselőjéé, Ferencz Győzőé. Másrészt az interjúk sorát a kiállítás-megnyitó szövege, valamint a két sírbeszéd követi, és végül utolsó darabként a Nemes Nagy Ágnes-interjú zárja a sort.

Nemcsak az *Emlékezések* címet viselő virtuális kiállítások linkje található a képernyő jobb oldalán, hanem *Hanganyagok* cím alatt különböző versek felolvasott szövege is lejátszhatóvá válik. Arra kértük ugyanis a megszólalókat, hogy válasszanak ki egy verset az életműből, mely számukra kedves vagy fontos, olvassák fel, és indokolják meg, hogy miért erre a versre esett a választásuk. Amikor például *A gejzír* című költeményt és annak elemzését hallgatjuk Lator Lászlótól, közben magának a versnek a szövege is elolvasható. Takács Zsuzsa *Az éjszakai tölgyfa* című verset választotta, Ferencz Győző pedig három, motivikusan összefüggő verset: *A visszajáró*, *Lement a nap*, *A távozó*. Három költemény a szerző előadásában is meghallgatható: *Szobrokat vittem*, *A tárgyak*, *Között*. Ez a szerkezet egyrészt kapcsolatot teremt formailag a pimmedia többi oldalával, másrészt erősíti azt a koncepciót, hogy nem pusztán a személyes emlékek felelevenítése a cél, hanem a művek bemutatása is.

Nagyon fontos azt is hangsúlyozni, hogy a felvételek megszerkesztett formában kerültek föl a világhálóra. Itt érhető tetten a nagy különbség a pusztán digitalizált, a gyűjteményben őrzött hanganyagok kutathatósága és a virtuális kiállításként megjelenő hanganyagok felhasználhatósága közt. Ahogy egy írói hagyatékra épülő múzeumi kiállítás vagy forráskiadás is hosszas előmunka, szöveggondozás, válogatás, látványtervezés útján, csapatmunka eredményeként jön létre, hiszen a kiállítás megvalósításhoz térkialakításra, installációkra, grafikai munkára is szükség van, ugyanúgy a virtuális kiállításnál is komoly szerkesztői, hangrestauratori, informatikai csapatmunka előzi meg a publikálást. A közös munkának a célja az volt, hogy minél nagyobb réteg számára nyújthassunk tartós hozzáférési lehetőséget egy vizuálisan és tudományosan megmunkált anyaghoz.

Remélem, hogy ez a vállalkozás a mindenre kíváncsi, az internet szokásait elsajátító fiatal nemzedék érdeklődését is felkelti. Ők azok, akik gyakorlott felhasználóként, gyorsan szeretnének tartalmas információhoz hozzájutni. De legalább annyira remélem azt is, hogy a felvételek, képek közti tallózgatás során az elmélyülésre is lehetőség nyílik, sőt a lap összeállítása a gyűjteményünkben való további kutatásra is ösztönöz. Bízom benne, hogy ezek a virtuális kiállítások, a belőlük származó élmény, az általuk megszerezhető ismeret, hasonlóan a pimmedia egészéhez, hasznos lehet a középiskolások és a tanárok számára, segítheti az egyetemisták tájékozódását, felkeltheti az irodalom iránt érdeklődők figyelmét, de egyúttal a kutatáshoz szükséges forrásanyagként komoly szolgálatot tehet az irodalomtörténet művelői számára is. Az előttünk álló további feladat az, hogy megtaláljuk annak a formáit, hogyan tudjuk minél szélesebb körben ismertté tenni ezeknek az oldalaknak tartalmát.

[1] <http://www.pim.hu/object.940737e7-3aee-4c44-9eaa-984d981f6611.ivy>

[2] <http://www.marcprensky.com/writing/prensky%20-%20digital%20natives,%20digital%20immigrants%20-%20part1.pdf>

[3] <http://www.nli.ie/yeats/main.html>

[4] Bánki Zsolt, *Digitális múzeum. Egységes múzeumi elektronikus szolgáltatási környezet kialakítása a Petőfi Irodalmi Múzeumban*, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2007/9 = http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4776&issue_id=486 [2012. 01. 10.]

[5] A PIM önálló honlapjainak elérhetősége: <http://www.pim.hu/object.a20ac796-589a-4a91-b3c1-0753e9f09f1f.ivy>

[6] Ez az interaktív felület a Márai-honlapon is alkalmazásra került: <http://pim.hu/object.B48F2E79-A2E3-4901-82B9-29FA69769649.ivy>

[7] A képek egy része a PIM tulajdona, más részük Kerek Veréé, ő bocsátotta a rendelkezésünkre. Ezúton is köszönjük segítségét.

Kapcsolat

📍 1088 Budapest Múzeum krt. 4/A, III. em. 323.

☎ +36 1 411 6500 / 5113

✉ iris@irodalomismeret.hu

